אישים באגרות הראי"ה

הרב צבי גרינשטיין, שוחט ובודק בציריך

שוחט ובודק בקהילת היראים בציריך, גיסו של הרב משה זאב רם · שנות חייו אינן ידועות לנו

8 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב צבי גרינשטיין היה שוחט ובודק בקהילת היראים בציריך, בימי מלחמת העולם הראשונה, וגיסו של הרב משה זאב רם. פרטים ביוגרפיים עליו לא מצאנו במקורות שבדקנו, ומה שידוע עליו כאן הוא מן האגרות.

הרב קוק על הרב צבי גרינשטיין

בחורף תרע"ה (1915), כשישב הרב קוק בסנט גאלן (ראו בפרשת בשווייץ בימי מלחמת העולם (תרע"ה-תרע"ו)), סילקו מנהיגי הקהילה בציריך את הרב גרינשטיין ממשרתו, בעקבות שגגה שבה התערבה אווזה נבלה, וטענות נוספות על כשרותו. הרב קוק כתב לרב הקהילה, הרב טוביה לבנשטיין, שהמנהיגים "הפריזו על המדה במהרם לסלק שו"ב, מוחזק לת"ח מובהק", ושסילוק כזה הוא שאלה של "עניני נפשות והלבנת פנים". לדעתו "אין מקום להרהר אחרי חזקת כשרותו", ואם ירצו לברר את הטענות - יבררו אותן בבית דין (כרך ב', אגרת תשז).

לגיסו, הרב משה זאב רם, הרב קוק כותב שסילוק שוחט "מומחה ומוחזק, ות"ח מצוין" בלי בירור בדין תורה "אינו כלום", ושאסור לשום שוחט להיכנס במקומו עד שיתברר הדבר בבית דין (כרך ב', אגרת תשח). אחרי שנפגש עם הרב לבנשטיין, הרב קוק כותב שלא מצא שום טעם שיפטור את הקהילה מלעמוד לדין תורה עם הרב גרינשטיין, ושהדבר צריך להתברר בבית דין שאינו נוגע בדבר (כרך ב', אגרת תשיא; כרך ב', אגרת תשיג). הרב קוק צירף גם תשובה הלכתית על החששות שהעלו בעניין האווזים (כרך ב', אגרת תשטז; כרך ב', אגרת תשיז).

כשהתברר שהקהילה אינה מוכנה לבוא לדין תורה, הרב קוק יעץ להסתפק בפיצוי: "יפצוהו פיצוי הגון באיזה אלפים פרנק", ושיודיעו בפומבי שאין להם הרהור עליו (כרך ב', אגרת תשטז), ובהמשך - "להתפשר עמם בסכום הגון" (כרך ב', אגרת תשכא). באחת האגרות הרב קוק מתבטא בצער על "העול הגדול שנעשה לו" (כרך ב', אגרת תשיז).

כעבור כמעט שנה, בכסלו תרע"ו, הרב קוק פנה אל הרב דוד צבי הופמן בברלין שישפיע על הרב לבנשטיין לעשות שלום. הרב קוק מעיד שהרב גרינשטיין "הוא ג"כ ת"ח ויר"א, ולא הי' ראוי כלל לאותו העונש החמור" בשביל שגגה שלא נכשל בה איש בפועל (כרך ג', אגרת תשמז).

האגרות

כרך ב', אגרת תשז: לרב לבנשטיין: מנהיגי הקהילה הפריזו כשסילקו את השוחט הרב צבי גרינשטיין בלי בירור. הוא מוחזק בכשרות, וכל טענה צריכה להתברר בבית דין.

"הנני רואה שאין מקום להרהר אחרי חזקת כשרותו"

כרך ב', אגרת תשח: לרב רם: סילוק גיסו השוחט בלי דין תורה בטל, ואסור לשוחט אחר להיכנס במקומו.

"לסלק שו"ב מומחה ומוחזק, ות"ח מצוין, ע"פ שיקול דעת עצמם בלא בירור דברים ע"פ דין תורה"

כרך ב', אגרת תשיא: לרב רם: הרב קוק נפגש עם הרב לבנשטיין ולא מצא טעם לפטור את הקהילה מדין תורה עם השוחט.

"מכל דבריו לא מצאתי שום יסוד שיפטור את העדה הקדושה מלעמוד לדין תורה עם כ' גיסו הרב נ"י"

כרך ב', אגרת תשיג: לרב רם: צער על מעשה השוחט, ותפילה שה' ישיב את שבותו.

"וישיב את שבות גיסו הרב העלוב נ"י"

כרך ב', אגרת תשטז: לרב רם: אין תועלת במלחמת דברים. מוטב שיפצו את השוחט ויודיעו בפומבי שאין להם הרהור עליו. בצירוף תשובה על החששות בעניין האווזים.

"רק אם יפצוהו פיצוי הגון באיזה אלפים פרנק"

כרך ב', אגרת תשיז: לרב רם: צער על העוול שנעשה לשוחט. הרב קוק יחזק אותו אם יכתוב בעצמו קובלנה לרבנים.

"צר לי מאד על העול הגדול שנעשה לו"

כרך ב', אגרת תשכא: לרב רם: מוטב להתפשר עם הקהילה בסכום הגון, כי אינם מוכנים לבוא לדין תורה.

"יותר טוב להתפשר עמם בסכום הגון"

כרך ג', אגרת תשמז: לרב הופמן: בקשה שישפיע על הרב לבנשטיין לעשות שלום. השוחט הרב גרינשטיין תלמיד חכם ויראו שמים, ולא היה ראוי לעונש חמור כל כך.

"הוא ג"כ ת"ח וירא"א, ולא הי' ראוי כלל לאותו העונש החמור"

ראו גם

הפרשה מסופרת גם בדף הרב משה זאב רם, גיסו של הרב גרינשטיין. (הרב משה זאב רם)

נוסח האגרות – עם ביאור

8 האגרות שבהן נזכר הרב צבי גרינשטיין, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה טבת תרע"ה **נמען:** הרב טוביה לבנשטיין, רב צירין

מנהיגי קהילת צירין סילקו את השוחט הרב צבי גרינשטיין, ת"ח מובהק, על דעת עצמם. זו 'שאלה חמורה שבחמורות' של נפשות והלבנת פנים. הרב קוק מבקש מהרב לבנשטיין לעמוד לימין העשוק: אפשר לברר בבית דין, אבל אסור לסלק מאומנותו ברצונם בלבד.

עיקרי הדברים

- סילוק שוחט בלי דין.
- הלבנת פנים.
- בירור בבית דין.

נוסח האגרת עם ביאור

בעהי"ת[1], כ"ה טבת העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידידי וחביבי הרב הגדול בתורה יראה וחכמה נודע למשגב ותפארת מו"ה[5] טובי' שליט"א[6] ד"ר[7] לעוועגשטיין האבד"ק[8] צירין [הרב ד"ר טוביה לוונשטיין, רב קהילת היראים בצירין] ואגפי' יצ"ו[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

אלופי הרב שליט"א, הנני מוצא את עצמי מחויב לבא בדברים אחדים להדרת כתר"ה[12] ע"ד[13] העובדא של השו"ב[14] הרב ר'[15] צבי גרינשטיין נ"י[16], אשר כפי ששמעתי העבירו עליו כבוד מנהיגי הקהילה את הדרך. ואם כי כונתם לש"ש אבל הפריזו על המדה במהרם לסלק שו"ב[17], מוחזק לת"ח[18] מובהק, מאומנותו ע"פ[19] שיקול דעתם. ובאמת הלא היא שאלה חמורה שבחמורות, עניני נפשות והלבנת פנים, החמורה מכל ספיקות איסורים. ואחלה בזה את פני הדר"ג[20] בתור בעל בעמיו, נשיא הוא בישראל, שיעמוד לימין עשוק. ובודאי יקיים ד' חז"ל[21] כי אתא דינא דצורבא מרבנן קמאי [שבת קיט] לא מזיגנא רישא אבי סדיא עד דמהפיכנא בזכותי'. וכפי ששמעתי וכאשר ידעתי את ערכו של השו"ב הר"צ[22] הנ"ל[23] נ"י, הנני רואה שאין מקום להרהר אחרי חזקת כשרותו. מ"מ[24] טוב יעשו המנהיגים אם ירצו לברר את כל עניני הלעזים ע"פ בירור של בד"צ[25], ו"שמוע בין אחיכם", [דברים א, טז] אבל חלילה חולין הוא לסלקו מאומנתו בכח רצונם לבד. ומובטחני שכת"ר[26] בחכמתו ויושר לבבו יעמוד בפרץ וימנע את בני עדתו מבא בדמים, ולצדקה תחשב לו לפני ד'. ואבקש מאד לכבדני בתשובתו הנכבדה והי'[27] זה שלו' וברכה, כנה"ר[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] באה"ר מכבדו ומוקירו כיקרת ערכו הנעלה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד

5. מו"ה – מורנו הרב
6. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ד"ר – דוקטור
8. האבד"ק – האב בית דין קהילת
9. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר – באהבה רבה
12. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
13. ע"ד – על דבר
14. השו"ב – השוחט ובודק
15. ר' – רבי
16. נ"י – נרו יאיר
17. שו"ב – שוחט ובודק
18. לת"ח – לתלמידי חכמים
19. ע"פ – על פי
20. הדר"ג – הדרת גאונו
21. חז"ל – חכמינו זכרונם לברכה
22. הר"צ – הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
23. הנ"ל – הנזכר לעיל
24. מ"מ – מכל מקום
25. בד"צ – בית דין צדק
26. שכת"ר – שכבוד תורתו
27. והי' – והיה
28. כנה"ר – כנפשו הרמה
29. ידי"ע – ידידו עוז
30. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה טבת תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם (גיסו של השוחט)

סילוק השוחט בלי דין תורה 'אינו כלום', וכל שוחט שייכנס במקומו הוא 'מסיג גבול'. על האווזה הנבלה שהתערבה - זו שגגה, ואין להוציא לעז. על אווזים שהגויים מורטים את נוצותיהם - הרמ"א החמיר רק כשנפלו כולן, ולכן אין מקום לחשוד בשוחט.

עיקרי הדברים

- הסילוק בטל.
- הסגת גבול.
- אווזים מרוטים - מותרים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעהי"ת[1], ס"ט-גאלן, כ"ה טבת העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה וכט"ס[4] לכבוד ידי"נ[5] הרב הגדול בתוי"ר[6] איש חמודות מו"ה[7] משה זאב שליט"א[8] ראם, וביתו וזרעו זרע ברך ד' וכא"ל[9] וברכה ועתרת שלו' וכט"ס.

אחדשה"ט[10] באה"ר[11].

מכתביו היקרים הגיעוני. ומאד צר לי על הקטיגוריא אשר נתעוררה על כ'[12] גיסו הרב מוהר"צ[13] [השוחט הרב צבי גרינשטיין; ראו (כרך ב', אגרת תשז)] נ"י[14]. ובגוף הענין תמיהני מאד, וכמעט לא אאמין, על קהלה קדושה בישראל, שיעשו כדבר הזה לסלק שו"ב[15] מומחה ומוחזק, ות"ח[16] מצוין, ע"פ[17] שיקול דעת עצמם בלא בירור דברים ע"פ דין תורה. והדבר פשוט אצלי, שסילוקם אינו כלום, ואסור לשום שו"ב לעמוד במקומו ולהסיג גבולו, עד אשר יתבררו הדברים בפני ב"ד[18], וכ"ז שאין ע"ז[19] פסק ברור מב"ד[20] כל שו"ב שנכנס במקומו הרי דינו דין מסיג גבול, שכבר ביררו הפוסקים בזה באריכות משפטו. ובטוח אני בעזה"י[21] ביראת השי"ת[22] שבלב מנהיגי הקהל הקדוש עדת היראים שבמחנה קדשו, שלא יהינו לעשות דבר נורא כזה, להכשיל את הרבים ולהכנס בענין נפשות בלא בירור ב"ד. וילמדו ק"ו[23] משאול, שקפח את פרנסת הגבעונים [שמואל ב כא; יבמות עח] הארורים, אשר לא מבני"י[24] המה, כמה נדרש דמם, ויזהרו מאד ברוחם בזה ואף שיש להם כתבים מהשו"ב[25], שאם יאחר איזה זמן בעניני שחיטה מסולק הוא, מ"מ[26] הדבר צריך בירור מכמה טעמים לדון אם אין בזה משום אסמכתא, ואם לא הי'[27] אנוס וכה"ג[28]. בכל אופן חלילה לבע"ב[29] יראים לדון בדבר חמור כזה ע"ד[30] עצמם. ואקוה שישמעו לעצתי ואשרי חלקם יהי'[31] בעזה"י.

וע"ד[32] הלעז מענין האוזא הנבלה שנתערבה, פשיטא שאסור להם להחליט דבר להוציא לעז על ת"ח[33] כשר וירא"א[34] בלא בד"צ[35] וחיקור דין, שאם יראה הדבר שבשגגה בא המעשה, כמו שנראה הדבר לכאורה, פשיטא שאסור להרהר אחרי כשרות השו"ב[36].

וע"ד הרינון מענין האוזות שהגוים מורטים את נוצותיהם, חלילה לדון את השו"ב למכשיל בזה. שהרי הקולא פשוטה היא, ומעולם לא אסר הרמ"א[37] גם האיסור של "טוב להחמיר", כ"א[38] בנפלו כולן, ולא בנ"ד[39] שנשארות בכמה מקומות בגוף נוצות רבות. רק אם הם רוצים להחמיר על להבא יכולים הם לחוש לדברי המחמירים בזה. ומי ימחה בידם, אבל בתנאי שלא יוציאו לעז ושום פקפוק של מכשול על השו"ב, שעושה ע"פ הוראת רמ"א, הפשוטה בישראל ומחוורת ע"פ רבותינו הראשונים וסוגית הש"ס[40], שאין להחמיר כ"א בנפלו כולן ממש, וחלילה לפקפק על העבר. והשי"ת[41] ישים שלו' על עמו ועל יראיו. והי'[42] זה שלו' וברכה, כנה"ר[43] ונפש ידי"ע[44] דוש"ת[45] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. וכט"ס - וכל טוב סלה
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתוי"ר - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כ' - כבוד
13. מוהר"צ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. שו"ב - שוחט ובודק
16. ות"ח - ותלמידי חכמים
17. ע"פ - על פי
18. ב"ד - בית דין
19. ע"ז - על זה
20. מב"ד - מבית דין
21. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
22. השי"ת - השם יתברך
23. ק"ו - קל וחומר
24. מבנ"י - מבני ישראל
25. מהשו"ב - מהשוחט ובודק
26. מ"מ - מכל מקום
27. הי' - היה
28. וכה"ג - וכהאי גוונא
29. לבע"ב - לבעל הבית
30. ע"ד - על דבר
31. יהי' - יהיה
32. וע"ד - ועל דבר
33. ת"ח - תלמידי חכמים
34. וירא"א - וירא אלקים

35. בד"צ - בית דין צדק
36. השו"ב - השוחט ובודק
37. הרמ"א - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א (למשל: משה + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
38. כ"א - כי אם
39. בנ"ד - בנדון דידן
40. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
41. והשי"ת - והשם יתברך
42. והי' - והיה
43. כנה"ר - כנפשו הרמה
44. ידי"ע - ידידו עוז
45. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

הרב לבנשטיין ביקר אצל הרב קוק, ולא היה בדבריו טעם לפטור את הקהילה מדין תורה. אין דנים בדייני אותה העיר במקום נגיעה, ובדבר לא שכיח כזה אין מנהג להקל. סילוק השוחט אסור בלי בית דין שאינו נוגע בדבר.

עיקרי הדברים

- חובת דין תורה.
- פסול דייני העיר בנגיעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ס"ט-גאללין, ג' שבט העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] איש חמוד, ת מו"ה[7] משה זאב ראם שליט"א[8] ע"ש[9] כב"ב היקרים והנכבדים שליט"א,

יקרת כת"ר[10] הגיעה לידי. ומאד הי'[11] לי צער ממצב הבריאות של כת"ר, השי"ת[12] ישלח דברו וירפאהו נא רפואה שלמה בקרוב בתוך שאר ח"י[13]. וגם ממצב הענין של גיסו הר"צ[14] [ראו (כרך ב', אגרת תשז), (כרך ב', אגרת תשח)] נ"י[15] ג"כ[16] יש לי צער מרובה מאד משני צדדים, מעצם צערו של ת"ח[17] ועלבונו ועוד מהעברת השורה ורמיסת דגל תוה"ק[18] שיש בזה. ואני מקוה שעוד יתן השי"ת בלב בני העדה הישרים בלבותם להתבונן על דרכיהם, ויביטו את אשר דברו בלא משפט, ויתעוררו לפחות לתקן את המעוות כפי האפשרי על להבא.

כ'[19] הרב ד"ר[20] לעוועגשטיין [הרב ד"ר טוביה לוונשטיין, רב קהילת היראים בצירך] נ"י הי' פה שבוע העבר. מכל דבריו לא מצאתי שום יסוד שיפטור את העדה הקדושה מלעמוד לדין תורה עם כ' גיסו הרב נ"י. ואיני מאמין בשום אופן שעדת ד' מצויינת ביראת שמים, כקהלת היראים בציריך, תחזיק לזמן ארוך בדרך בלתי-ישרה כזאת, לעות אדם בריבו ולהכנס בספיקות של כשרות בעניני השחיטה, שמספק הסגת גבול עכ"פ[21] לא נפקא, כ"ז[22] שלא נתבררו הדברים בפני ב"ד[23] בלתי נוגע בדבר, כי ע"פ[24] דין תוה"ק אין דנין בדייני אותה העיר כל מה שיש איזה חשש של נגיעה, רק בדברים קטנים ושכיחים כבר סמכו על המנהג להכשיר בדייני אותה העיר, אבל בדבר בלתי מצוי כזה, של סלוק שו"ב[25] ת"ח מאומנתו בלא טעם מספיק, ידוע מדברי הפוסקים שעל מלתא דלא שכיחא לא שייך מנהג, ומדין תורה אסור להם לסלק את גיסו כ"א[26] ע"פ הוראת ב"ד שאינו נוגע. ורק באופן כזה יהיו נקיים מה' ומישראל. יתן השי"ת ויטהר לב כל עם ד' ללכת בדרכי הצדק והמשפט שהם הם ארחות חיים של תוה"ק דכתיב בה אמת.

והי'[27] זה שלו' וברכה ורפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף לכת"ר[28], כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר[32],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ע"ש - עיין שם
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. הי' - היה
12. השי"ת - השם יתברך
13. ח"י - שמונה עשרה (18)
14. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. נ"י - נרו יאיר
16. ג"כ - גם כן
17. ת"ח - תלמידי חכמים
18. תוה"ק - תורתנו הקדושה
19. כ' - כבוד
20. ד"ר - דוקטור
21. עכ"פ - על כל פנים
22. כ"ז - כל זה
23. ב"ד - בית דין
24. ע"פ - על פי
25. שו"ב - שוחט ובודק
26. כ"א - כי אם
27. והי' - והיה
28. לכת"ר - לכבוד תורתו
29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב שבט תרע"ה **נמען:** הרב משה זאב רם

צער עמוק על מעשה הגיס. לא נמצא טעם לפטור את העדה מדין תורה. 'לא זרע בשר הוא חוסנם של ישראל, אלא רוח ה' על פי תורת אמת'.

עיקרי הדברים

- חובת דין תורה.
- רוח ה' ולא זרוע בשר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב שבט העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] מו"ה[7] משה זאב שליט"א[8] ראם וכב"ב[9] היקרים שלו' וברכת ד',

ישלח לו השי"ת[10] מהרה רפו"ש[11] בקרוב בתוך שח"י[12].

ידידי היקר,

לא אוכל לתאר לפני כת"ר[13] עומק צערי ממעשה גיסו הרב ר"צ [ראו (כרך ב', אגרת תשז), (כרך ב', אגרת תשיא)] נ"י[14], אבל מה אוכל לעשות, ד' ירחם ויבקש את הנרדף, [על פי קהלת ג, טו] לרומם קרנו. בכל הטעמים שבאר לפני הד"ר[15] לי נ"י לא מצאתי שום טעם לפטור את העדה מלעמוד לד"ת[16] עם גיסו נ"י, ואני תפילה יתן השי"ת בלב יראי ד' וחושבי שמו אשר בעדת ישורון, שיפקחו עיניהם לדעת מה הם עושים, ובלב נאמן, ביראת ד' ישנבו לקרב את אשר רחקו בזרע, וישמעו לעצת ד' ע"פ[17] התורה והמצוה וידעו כי לא זרע בשר היא חסנם ומעוזם של ישראל, כ"א[18] רוח ד' ע"פ תורת אמת. ואקוה שאור האמת יופיע, ורבים ישובו לשחר דת ודין תוה"ק[19], כראוי לזרע קודש עם ד' גוי צדיק שומר אמונים.

והנני בזה חותם בברכה, באה"ר[20], בריות גופא ונהורא מעליא ישפת ד' לכת"ר[21], וישיב את שבות גיסו הרב העלוב נ"י, והי'[22] זה שלו', בנפשו היקרה ונפש ידידו עז דוש"ת[23] באה"ר, מצפה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

9. וכב"ב - וכל בני ביתו
10. השי"ת - השם יתברך
11. רפו"ש - רפואה שלמה
12. שח"י - שאר חולי ישראל
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. נ"י - נרו יאיר
15. הד"ר - הדוקטור
16. לד"ת - לדברי תורה
17. ע"פ - על פי
18. כ"א - כי אם
19. תוה"ק - תורתנו הקדושה
20. באה"ר - באהבה רבה
21. לכת"ר - לכבוד תורתו
22. והי' - והיה
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרע"ה **נמען:** הרב משה זאב רם

אין תועלת במלחמת דברים; עדיף פיצוי של כמה אלפי פרנק והודעה פומבית שאין הרהור על השוחט. אם רבנים כמו ד"ר הופמן ודי"ר ברויאר יכתבו, הרב קוק יחזק, אבל לא יהיה הקובל. בגלל זה הרב קוק נמנע מ'חברה ש"ס' בציריך. מצורפת תשובה: אווזים מרוטים מותרים לכתחילה, ואין לאסור אם זה יגרום לשימוש באווזים מפוטמים בלעיטה. שוחט חדש הוא מסיג גבול.

עיקרי הדברים

- פיצוי והודעה.
- אווזים מרוטים.
- 'חומרא דאתיא לידי קולא'.
- הסגת גבול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' שבט תרע"ה[2]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגדול בתו"י[4] נחמד ומפואר מוהר"מ[5] זאב ראם [הרב משה זאב ראם, רב בציריך] שליט"א[6] וכב"ב[7] היקרים וכא"ל[8] שלו'[9] רב וברכה וכט"ס[10],

שמחתי במכתבו היקר, שהוא לי לאות על הטבת בריאותו, יחזקהו השי"ת[11] וירפאהו רפו"ש[12], לאוי"ט[13]. וע"ד[14] גיסו נ"י, איני מוצא תועלת במלחמת דברים, רק אם יפצוהו פיצוי הגון באיזה אלפים פרנק, ויודיעו בפומבי שאין להם שום הרהור עליו. חושב אני שאין כדאי כל הענין. ודי יעזור לו למצא מקום בכבוד, וא' יבקש את נרדף. [קהלת ג, טו] אמנם אם ירצו לכתוב לרבנים, כמו לד"ר[15] האפמן ולד"ר[16] ברייער [הרב דוד צבי הופמן בברלין והרב שלמה ברויאר בפרנקפורט] אם יכתבו להם מצדם אחזק את דבריהם, בל"נ[17], אבל לא שאנכי אהי'[18] הקובל. אבל בכלל איני רואה שום תועלת מזה. גם לד"ר כהן הודעתי את תרעומתי על בני ציריך ורבני'. ומה יסכן לנו כ"ז[19]. ומתוך כך חושב אני להשתמט מבקשת חברא ש"ס[20], מפני שקשה לי ההתנהגות עם תנאי המקום כ"ז שאינם צייתים לבא לד"ת[21]. [כל זמן שאינם מוכנים לבוא לדין תורה]

והנה צרפתי בזה את תשובתי בקצרה ע"ד[22] החששות שגבבו על כ'[23] גיסו נ"י[24], ואם יראה כת"ר[25] שיש תועלת בפרסום הדברים הרשות נתונה. והשי"ת[26] יעזור להסיר מכשול להישיר את כל לב עקוב, ולפרש על עמו ועל עולמו את סוכת שלומו.

יסלח ידידי כי הנני מוכרח לקצר באמרים, מפני טרדות נפש ממכתבים שקבלתי מבני ירושלים שנתגרשו והנם במצרים, [מגורשי ארץ ישראל במלחמת העולם הראשונה, שהגיעו לאלכסנדריה] ומציירים לי את מצבם ואת מצב אחינו באה"ק[27] ד' ירחם, ואיני יודע עצה איך לצאת לעזרתם, ובכ"ז[28] אקוה בל"נ לעסוק במכתבים, אולי יחנן ד' וישמעו הדברים.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[29] ידי"ע[30] דוש"ת[31] מצפה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

ע"ד שאלת כת"ר, אם יש מקום לאיסור על שו"ב[32], שהי'[33] נוהג היתר באוזות שמורטים אותם הנכרים בחייהם, [שמורטים את נוצותיהם בעודם בחיים] ומשאירים בהם קצת נוצות, דבר זה אין צריך לפנים, שמצד הדין אפילו לכתחילה ג"כ[34] מותר לאכול האוזות הנ"ל[35]. וגם רמ"א, שכתב בסי'[36] נ"ט [שולחן ערוך יורה דעה נט, בהגהת הרמ"א] וטוב להחמיר, לא חשש כ"א[37] בנטלו כל הנוצות ממש, אבל בנשארו מקצתם, אפילו לא נשאר כשיעור שיור העור בגלודה דבהמה, [בבהמה שנפשט עורה, שהיא טריפה (חולין נד)] לא החמיר כלל. ואין לנו שום ראי'[38], שיהי'[39] אפילו אחד מהפוסקים מחמיר בנשתייר מקצת מן הנוצה. ובפרט כשנמרטו ביד, דקיל טפי, די"ל[40] דר"י [שרבי יהודה (במשנה חולין נו)] לא החמיר כ"א בניטלו מחמת חולי, ולא בנמרטו. וכן משמע קצת מדשני לישנא דת"ק, דנקיט נמרטו כנפיה, ור"י נקיט נטלה. וגם לשון רמ"א מדויק כן, דשביק לשון המחבר ונקיט נפלו, דהוא יותר מורה על חולי מלי נטלו. ועכ"פ[41] בנידון דידן אין מקום להחמיר. ומ"מ[42] מי שרוצה לעשות בקהילתו סיג לתורה להחמיר בזה אין מזחיחין אותו, [אין מזיזים אותו (על פי פסחים נא)] ובתנאי שלא תהי'[43] חומרא דאתיא לידי קולא, כגון במקום שמשתמשים באוזות הפטומות בלעיטה, שברוב גבול ישראל נוהגים לאוסרן, ויש בהן חששות של נבילה מה"ת[44], ואם ע"י[45] איסור של האוזות המרוטות יתרבה השימוש בהלעוטות, [באוזות המפוטמות בהלעטה, שרוב הפוסקים חששו שהן טריפות] אסור לאסור את האוזות המרוטות ויאכלו ענוים וישבעו. [תהלים כב, כז]

אבל בכל אופן חלילה חולין הוא לפקפק, אפילו בכל דהו, על הכשרו של השו"ב[46], שעשה כדין תורה, ונהג היתר בהאוזות המרוטות, שנשאר בהן קצת נוצות, ואפילו אם ירצו להחמיר על להבא, דהיינו כשלא תהי' חשש תקלה של התרבות השימוש בהאוזות הלעוטות מ"מ[47] השו"ב עשה כדין הפשוט וידוע לכל הוגי תורה, ומאן יהיב לן משחיטת שו"ב כזה ואכילנא משופרא דשופרא.

ופשיטא, שאם ע"י סבה הנ"ל או שאר סבה שאינה מספקת ע"פ[48] דין תורה, למשל מה שנתחלפה אצלו אוזא נבילה מתה, ומדי הי'[49] הדבר שלא יצאה תקלה ח"ו[50], כי הוכר הדבר מיד, וניכרים הדברים שהענין בא ע"י שגגה וטרדא, ולא ח"ו מתוך קלות ראש, אם ע"י המאורע הנ"ל העבירוהו מאומנותו, ולקחו שו"ב אחר במקומה אותו השו"ב יחוש לעצמו מאיסור הסגת גבול רעהו, והקהל הנתבעים לד"ת ואינם עונים יחושו גם הם ממכשול הנ"ל, וכל ירא שמים ודאי יפרוש מהשחיטה הנ"ל, שיש בה צעקת השגת גבול. ומתוך שהדברים פשוטים מאד, איני רואה צורך להאריך. ואחתום בברכה ורב שלו', כנה"ר[51] ידי"ע,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. אקוה, שהקהל הקדוש הנ"ל ישים אל לבו לגדור את התקלה להבא, ויברר את הענין עם השו"ב הנ"ל בפני ב"ד[52] מרוצה לשני הצדדים, ורק אז יהיו נקיים מדי ומישראל. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. מוהר"ם - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכב"ב - וכל בני ביתו
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. שלו' - שלום
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. השי"ת - השם יתברך
12. רפו"ש - רפואה שלמה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. וע"ד - ועל דבר
15. לד"ר - לדוקטור
16. ולד"ר - ולדוקטור
17. בל"נ - בלי נדר
18. אהי' - אהיה
19. כ"ז - כל זה
20. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
21. לד"ת - לדברי תורה
22. ע"ד - על דבר
23. כ' - כבוד
24. נ"י - נרו יאיר
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. והשי"ת - והשם יתברך
27. באה"ק - בארץ הקודש
28. ובכ"ז - ובכל זאת
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. שו"ב - שוחט ובודק
33. שהי' - שהיה
34. ג"כ - גם כן
35. הנ"ל - הנזכר לעיל
36. בסי' - בסימן
37. כ"א - כי אם
38. ראי' - ראיה
39. שיהי' - שיהיה
40. די"ל - דיש לומר
41. ועכ"פ - ועל כל פנים
42. ומ"מ - ומכל מקום
43. תהי' - תהיה
44. מה"ת - מן התורה
45. ע"י - על ידי
46. השו"ב - השוחט ובודק
47. מ"מ - מכל מקום

48. ע"פ - על פי
49. הי' - היה
50. ח"ו - חס ושלום
51. כנה"ר - כנפשו הרמה
52. ב"ד - בית דין

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

הרב קוק אינו רואה עצה: מכתבים מצד שלישי לא יועילו, אבל אם הגיס יכתוב בעצמו לרבנים, הרב קוק יחזק. מצורפת חוות דעתו על האווזים. הרב קוק טרוד בצער על מכתב המגורשים מירושלים באלכסנדריה, שמתארים מצב נורא.

עיקרי הדברים

- אין עצה מצד שלישי.
- צער על מגורשי ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], סט-גאללין, כ"א שבט תרע"ה[2]

שלו'[3] רב לכבוד ידי"נ[4] הרב הגדול בתו"י[5] איש חמודות מו"ה[6] משה זאב שליט"א[7]

וכב"ב[8] היקרים שוי"ר[9],

שמחתי במכתבו היקר, שממנו נוכחתי שב"ה[10] הוטב מצב בריאותו, יתן השי"ת[11] וישלח לו רפו"ש[12] לאוי"ט[13], והי'[14] דשן ורענן וינוב בשיבה לאוי"ט. וע"ד[15] גיסו הר"צ[16] [ראו (כרך ב', אגרת תשיג)] נ"י[17] צר לי מאד על העול הגדול שנעשה לו, אבל בעניי איני רואה עצה איך לעזור. והכתיבה למפורסמים לפ"ד[18] לא תועיל במצב זה אם תבא מאיש צדדי, רק אם ירצה גיסו בעצמו לכתב את קובלנא שלו לאיזה רבנים, אבא ג"כ[19] באיזה שורות לחזק ידיו בל"נ[20] כפי הצדק והיושר.

וחות דעתי ע"ד[21] הערעור בענין האוזות רשמתי בזה.

הנני טרוד היום מרוב צער שקבלתי מכתב מהמגורשים מאה"ק[22] מבני ירושלים והם באלכסנדריא [בשנת תרע"ה גירשו השלטונות העות'מאניים אלפי יהודים נתינים זרים מן הארץ, ורבים מהם הגיעו לאלכסנדריה] מציירים את מצב ארה"ק[23] הנורא ד' ירחם, והנני מחפש דרכים אולי ירחם ד' למצא איזה דרך לפעול לעזרתם ע"כ[24] הנני מוכרח לקצר ואומר שלו' רב.

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכב"ב - וכל בני ביתו
9. שוי"ר - שלום וישע רב
10. שב"ה - שברוך השם

11. השי"ת - השם יתברך
12. רפו"ש - רפואה שלמה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. והי' - והיה
15. וע"ד - ועל דבר
16. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. נ"י - נרו יאיר
18. לפ"ד - לפי דעתי
19. ג"כ - גם כן
20. בל"נ - בלי נדר
21. ע"ד - על דבר
22. מאה"ק - מארץ הקודש
23. ארה"ק - ארץ הקודש
24. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' ראש חודש אדר תרע"ה **נמען:** הרב משה זאב רם

קשה לייעץ כשהצד השני אינו מציית לדין, ויש סכנה שגם הכסף יאבד. לכן עדיף להתפשר על סכום הגון. הרב קוק מוכן לעמוד לימין העשוק, אבל 'מה כוחי פה בארץ נכריה'.

עיקרי הדברים

- עדיף פשרה.
- עזרה מוגבלת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ב' דר"ח[2] אדר העת"ר[3]

שלו'[4] וברכה לכ'[5] ידי"נ[6] הרב הגדול בתו"י[7] נחמד ומפואר מוהרמ"ז[8] ראם שליט"א[9] וכב"ב[10] היקרים שליט"א,

אהדשה"ט[11] באה"ר[12],

יקרתו בצירוף המכתב של גיסי הראמ"ר[13] נ"י[14] הגיעני ויישר כחו,

וע"ד[15] עצתי ע"ד[16] גיסו הרצ"ג[17] [הרב צבי גרינשטיין; ראו (כרך ב', אגרת תשיז)] נ"י, מאד קשה להחליט עצה באנשים שאינם מצייתים לבא לד"ת[18] בזמננו ובמקום זה, ומה יהי'[19] אם אחרי כל ההתאמצות מצדנו המה בשלהם יעמדו והסכום שאולי יתנו לו יהי' ג"כ[20] אבוד ח"ו[21]. ע"כ[22] לע"ד[23] יותר טוב להתפשר עמם בסכום הגון, כמובן לא בדבר קטן כרצונם, ודי יעזור לכ' גיסו נ"י ויקוים בו ואי יבקש את נרדף ויזריח עליו את הצלחתו כראוי לו. ואני מצדי הנני בל"נ[24] נכון ככל האפשר לי לעמוד לימין עשוק, אבל מה כחי פה בארץ נכרי', ויהי'[25] ד' עם הטוב וכל תומכי ידו יאושרו ואוהב צדק ומשפט יברכם בכטי"ס[26]. והי'[27] זה שלו' וברכת אה"ר[28], כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] מלונ"ח[32],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. דר"ח – דראש חודש
3. העת"ר – השנה תרע"ה (1914/1915) – בצירוף אותיות
4. שלו' – שלום
5. לכ' – לכבוד
6. ידי"נ – ידיד נפשי
7. בתו"י – בתורה ויראה
8. מוהרמ"ז – מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכב"ב – וכל בני ביתו
11. אהדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב

12. באה"ר - באהבה רבה
13. הראמ"ר - הרב אברהם מ... ר... - שם אדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. וע"ד - ועל דבר
16. ע"ד - על דבר
17. הרצ"ג - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות צ, ג (למשל: צבי + גרשון) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. לד"ת - לדברי תורה
19. יהי' - יהיה
20. ג"כ - גם כן
21. ח"ו - חס ושלום
22. ע"כ - על כן
23. לע"ד - לעניות דעתי
24. בל"נ - בלי נדר
25. ויהי' - ויהיה
26. בכט"ס - בכל טוב סלה
27. והי' - והיה
28. אה"ר - אהבה רבה
29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג כסלו תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב דוד צבי הופמן, ברלין

בקשה לעשות שלום בציריך: הרב רם הוא ת"ח יקר ובן רבנים, וגיסו השוחט גרינשטיין ת"ח וירא שמיים, שלא היה ראוי לעונש חמור על שגגה שלא גרמה מכשול. הרב לבנשטיין הפריז. הרב קוק מבקש מהרב הופמן להשפיע עליו לשלום, במיוחד בגלל חולשת בריאותו של הרב רם.

עיקרי הדברים

- בקשת שלום.
- ההפרזה בעונש.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], י"ג כסלו עתר"ו[2] ס"ג. [סנקט גאלן]

ברכות מרובבות מרוכב ערבות [תהלים סח, ה] לכבוד מר רב חביבי, הגאון הגדול פאר עז ומגדול, אוצר קודש לתורה ולחכמה ויראה טהורה, מוהר"ר[3] דוד שליט"א[4] ד"ר[5] הופמן, [הרב דוד צבי הופמן, ראש בית המדרש לרבנים בברלין וגדול פוסקי יהדות גרמניה] יהי ד' עמו ואורך ימים ישביעהו בכט"ס[6].

אחדשה"ט[7] דהדר"ג[8] שליט"א.

אמרתי בזה גם אני לבא עם הספר בשביל מצוה רבה של הבאת שלו'[9] בין ת"ח[10], ששניהם אהובים ויקרים, כל חד לפי מעלתו. וזה מכבר ידעתי שהרב הגדול בתו"י[11] מו"ה[12] משה זאב ראם נ"י[13] הוחזק בק' צוריך [מוחזק בקהילת ציריך] להורות הוראות או"ד[14], [הוראות איסור ודין] לשואליו וללמוד שיעורים, והוא ת"ח יקר מאד, בר אורין ובר אבהן, [בן תורה ובן לאבות חשובים (ארמית)] כי אביו הי'[15] מהמצויינים שבמופלגי הרבנים באתרי', [במקומו (ארמית)] שהי'[16] מקום חכמים וסופרים, והוא נתגדל תמיד מנעוריו בין ת"ח וגדולים בישראל. עכ"פ[17] ראוי הוא להדרו ולהזהר מאד מקפוח פרנסתו. וכן אמת הדבר שגיסו השו"ב[18] [השוחט והבודק] הר"צ[19] גרינשטיין נ"י הוא ג"כ[20] ת"ח וי"א[21], ולא הי' ראוי כלל לאותו העונש החמור בשביל השגיאה שיצאה מידו בשגגה ושב"ה[22] לא נכשל בה אדם בפועל. והרב היקר ד"ר לוינשטיין נ"י הפריז בזה על המדה. ומתוך שעמד הרב רמ"ז [הרב משה זאב ראם] נ"י על צד גיסו נתלקחה ביניהם שנאה, שהדבר לא טוב הוא למצב היהדות שבקהלה ובפרט במדינות הללו.

ע"כ[23] אבקש גם אני את הדר"ג[24] שליט"א, שיואיל נא להטיף אמרים אחדים למעלת הרב ר"ט ד"ר לוינשטיין נ"י, שיטה ידו לשלו'[25], לת"ח[26] הללו, ובפרט הרב רמ"ז שהוא חוץ מזה איש חלש מאד בבריאותו, והדכאון של עלבון וקפוח פרנסה יכול ח"ו[27] לדכאו בשיעור שגם הרב ד"ר לוינשטיין בעצמו בטח לא ירצה בזה ח"ו. אמנם בעניני השחיטה הוא אמן יפה ומהודר מאד, ויראת ד' היא על פניו, ולא יוציא מידו דבר שאינו מתוקן ח"ו. ואקוה שדברי הדר"ג יפעלו פעולתם הרצוי', ויבא שלו' לרגלו

לאושר עדת ד' בק' צוריך יצ"ו[28], והי'[29] זה שלו' וברכה באה"ר[30], כנה"ר[31] ונפש ידידו דורש"ת[32] בכל רגשי הכבוד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק מיפו ת"ו

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ד"ר - דוקטור
6. בכט"ס - בכל טוב סלה
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. דהדר"ג - דהדרת גאונו
9. שלו' - שלום
10. ת"ח - תלמידי חכמים
11. בתו"י - בתורה ויראה
12. מו"ה - מורנו הרב
13. נ"י - נרו יאיר
14. או"ד - אורח חיים ויורה דעה
15. הי' - היה
16. שהי' - שהיה
17. עכ"פ - על כל פנים
18. השו"ב - השוחט ובודק
19. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. ג"כ - גם כן
21. וירא"א - וירא אלקים
22. ושב"ה - ושברוך השם
23. ע"כ - על כן
24. הדר"ג - הדרת גאונו
25. לשלו' - לשלום
26. לת"ח - לתלמידי חכמים
27. ח"ו - חס ושלום
28. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
29. והי' - והיה
30. באה"ר - באהבה רבה
31. כנה"ר - כנפשו הרמה
32. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו